

Gomolava je svetski poznat arheološki lokalitet na obodu Hrtkovaca na levoj obali reke Save, koji bogatstvom raznovrsnih nalaza, kroz nekoliko različitih arheoloških slojeva, svedoči o životu ljudi na ovim prostorima još od praistorijskog doba. Sredinom 18. veka, tačnije oko 1760. godine, Gomolava je imala oblik elipsoidnog "tela", koji je formiran milenijum skim taloženjem praistorijskih i istorijskih kultura - naselja, čiji su materijalni ostaci sačuvani do današnjih dana. Višeslojno arheološko nalazište je naselje na kome su zabeleženi horizonti stanovanja iz kasnovinčanskog, eneolitskog, ranog bronzanog i gvozdenog doba.

Prvo naselje obrazovano je tokom mlađeg neolita, a činile su ga velike kuće pravougaonih osnova, koje su građene od drveta i gline. Naselje je stradalo u požaru; na njegovim ostacima podizali su svoja staništa doseljenici sopotsko-leđelske kulture, a potom i zajednice badenske, kostolačke i vučedolske kulture.

U bronzanom dobu nosioci vatinske i belegiške kulture obrazovali su naselja od trošnih, poluukopanih koliba. Tokom starijeg gvozdenog doba pleme, poreklom sa istoka, živi u skromnim kolibama. Dominantni horizonti su iz mlađeg gvozdenog doba. U njima su otkrivene kuće građene od pletera i lepa i veliki broj keramičkih peći i jama sa bogatim autohtonim materijalom i italiskim importom.

U podnožju Gomolave je velika rimska nekropola, a o boravku Rimljana na ovim prostorima svedoče i vile rustike. Od 12. do 15. veka na Gomolavi se nalazila seoska nekropola sa grobljanskom crkvom.

Zbog veoma povoljnog geografskog položaja i izuzetno dobrih veza sa susedim regijama, Gomolava je nekoliko hiljada godina bila važan centar za Podunavlje, Karpatski basen i jugoistočnu Evropu. To se naročito uočava na pokretnom arheološkom materijalu preko koga se najbolje uočavaju sva prožimanja sa drugim kulturama i civilizacijama.

Prvi arheološki materijal sa ovog lokaliteta prikupio je učitelj Mato Vohalski, poverenik Arheološkog muzeja u Zagrebu krajem 19. veka. Od tada počinje interesovanje za Gomolavu. Ovo nalazište na početku 20. veka postaje naročito zanimljivo za javnost. 1904. godine obavljena su i prva, stručna, iskopavanja. Međutim, tek od sredine 20. veka, tačnije od 1953. godine, Vojvođanski muzej, započinje prva iskopavanja na ovom višeslojnom istorijskom nalazištu, koja u kontinuitetu traju do 1957. godine.

U periodu od 1965. do 1985. godine istraživanja se nastavljaju, i tada je istražena površina od preko 4400 m² na osnovu čega je uspostavljena vertikalna i horizontalna stratigrafija lokaliteta – od mlađeg neolita do punog srednjeg veka. Najveći deo pronađenog arheološkog materijala nalazi se u Vojvođanskom muzeju u Novom Sadu, a manji deo je izložen u Zavičajnom muzeju u Rumi. I pored toga što je pod zaštitom države kao arheološko nalazište od izuzetnog značaja,

ugrožen rekom Savom koja ga spira, Gomolava je „grad koji nestaje“.

Povodom očuvanja i otrgnuća od zaborava Gomolave, 2010. godine osnovano je udruženje „Rimski dani“ koje ima za cilj da promoviše veliko kulturno bogatstvo samog lokaliteta, a i celog Srema. Brojnim akcijama uspeali su da uredi prostor oko Gomolave i da naprave „Arheološki park“, koji ima za cilj promovisanje ovog lokaliteta.

Danas udruženje broji 26 članova i oko 20-ak lokalnih volontera iz sela Hrtkovci, koji su započeli izgradnju neolitskog naselja po ugledu na taj period. Trenutno je završen jedan od mnogih planiranih objekata, a privode se kraju radovi na jednom od otvorenih objekata za odmor i rekreaciju. Pored tekućih radova u planu je izgradnja osmatračnice, radionice za različite zanate iz prošlog vremena, antičke bašte i vile rustike.

